

NAGY ANDOR

A LÍCEUMI NYOMDÁSZAT TOVÁBBÉLŐ ÖRÖKSÉGE

A jelen írás az egri nyomdászat fennállását tekintve a legnagyobb múlttal rendelkező intézményének történetét kívánja összefoglalni. Habár a nyomdát korszakonként eltérő megnevezésekkel illették, az utókor számára talán még ma is a „Líceumi Nyomda” elnevezés a legismertebb. A téma aktualitását pedig az a történelmi léptékben is jegyzett esemény szolgáltatja, hogy 2021-ben az Egri Főegyházmegye fenntartásába került az egri egyetem és ezzel együtt a felsőoktatás szolgálatában álló háttérintézménye is. Az összefoglalásom célja az, hogy a líceumi könyvkiadásnak a nagyobb korszakait és azok jelentősebb folyamatait bemutassam, hogy ezáltal pontosabb képet alkothassunk az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem könyvkiadójáról. Sokszor hangoztatott vélemény, hogy múltunk megismerésével a jelenünk pontosabb megértését segíthetjük elő. Kétségtávolú így van ez az egri egyetemhez kötődő nyomdászatot, illetve a könyvkiadást illetően is. Ha vannak ismereteink a líceumi nyomdászat múltbeli és jelenkori működéséről, akkor nem csupán a jelenre, de a jövőre vonatkozóan is tisztábban fogalmazhatók meg a céljaink és a megőrzésre számot tartó értékeink.

A líceumi (egyházi) nyomdászat és könyvkiadás (1755–1949)

Ha a Líceumi Nyomda működéséről akarunk képet formálni, akkor az utóbbi évtizedek művelődéstörténeti kutatásai során jelentős előrelépésről számolhatunk be. A nyomda 1755-ben történt alapításának dátuma – a hiányzó levéltári adatok ellenére is – immár megnyugtatóan tisztázásra került.¹ Emellett a nyomda működésére vonatkozóan nem csupán a 18. századi viszonyokról formálhatunk képet,² hanem már a 19. és 20. századi

¹ Kiss, P., *Az egri egyházi (líceumi) nyomdaüzem első félévszázadának története*, in *Agria* (Annales Musei Agriensis 35), szerk. PETERCSÁK, T. – VERES, G., Dobó István Vármúzeum, Eger 1999, 210–212.

² BITSKEY, I., *Barkóczy Ferenc, az irodalmi mecénás*, in *Irodalom és felvilágosodás*, szerk. SAUDER, J. – TARNAI, A., Akadémiai Kiadó, Budapest 1974, 333–365.; V. ECSÉDY J., *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800*, Balassi, Budapest 1999, 187–191.; IVÁNYI, S., *Az egri püspöki nyomda a 18. században. (Vázlat)*, in *Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993. Emlékkönyv*, szerk. ANTALÓCZI, L., Főegyházmegyei Könyvtár, Eger 1993, 251–258.

működéséről is.³ Ezt egészítette ki az Esterhazyánium munkacsoportnak a közelmúltban közreadott kétkötetes kiadványjegyzéke,⁴ amely a nyomda alapításától az 1949-ben bekövetkező megszűnésig minden egyes nyomdaterméről részletes bibliográfiai leírást közölt. E munka közreadásával több mint kétezer (2086 db) kiadvánnyal bővült hazánkban a retrospektív nemzeti bibliográfia.⁵ E feltáró munka eredménye a nyomda működésére vonatkozó megfigyeléseinket is jelentősen pontosította, hiszen megduplázódott (53%-kal nőtt) az addig ismert kiadványok száma: a nyomda teljes működésére vetítve így mindösszesen 3925 kiadványról van már tudomásunk.

Ha a nyomda megalapításának az országos körülményeit vizsgáljuk, akkor elmondhatjuk, hogy a 18. század közepén az Erdélyen kívüli Magyarország hét városában folyt folyamatos könyvtermelés, mégpedig Budán, Debrecenben, Győrött, Nagyszombatban, Pozsonyban és Sopronban, valamint az egri püspökséget tekintve Kassán. 1755-ben az egri vel egyszerre és szintén az egri püspökséghez tartozó Nagykárolyban létesített (magán) nyomdát gróf Károlyi Ferenc (1705–1758).

Mára már a könyvtörténeti szakirodalomban jól ismert tény, hogy az egri nyomda történetének kezdete Barkóczy Ferenc (1710–1765) egri püspök személyéhez kötődik. Az ő kezdeményezésére alapított nyomdát Egerben Royer Ferenc Antal (1730–1795), a pozsonyi nyomdászdinasztia alapítójának, Johann Paul Royernek (?–1735) a fia.⁶ Habár a nyomdát csak gróf Eszterházy Károly (1725–1799) fogja 1766-ban hivatalosan is az egri püspöki iskolához csatolni és az egyházmegye felügyelete alá vonni, 1758-tól kezdődően egyre sűrűbben fordul elő a könyvek impresszumában a Püspöki Iskolai Nyomdára (*Typis Scholae Episcopalis*) való hivatkozás. Barkóczy püspök azonban már 1760-ban privilégiumot kért a nyomdára vonatkozóan Mária Teréziától, amit nem a tulajdonosnak, hanem a mindenkori egri főpapok könyvkiadói tevékenységének biztosításához igényelt – és kapott is – meg.⁷

Az egri püspöki iskola nyomdája egyszerre több célkitűzést is szolgált. Általános célja volt, hogy az egész Északkelet-Magyarországot magába foglaló egri püspökség könyv iránti

³ VERÓK, A., *Az Érseki Liceumi Nyomda*, in *Az egri Domus Universitatis és Liceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013.*, szerk. PETERCSÁK, T., Liceum Kiadó, Eger 2013, 191–202.; VERÓK, A., *A Typographia Lycei Episcopalistól az Érseki Liceumi Nyomdáig. Az egri egyházi nyomdászati kétszáz éve (1755–1949)*, in *A könyvkiadó egri Liceum. Történet és kiadványjegyzék I. 1755–1852.* MIZERA, T., NAGY, A., VERÓK, A., Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, Budapest–Eger 2017, 9–36.; NAGY, A., *A könyvkiadó egri Liceum tevékenysége a statisztikai adatok tükrében (1755–1949)*, in *A könyvkiadó egri Liceum. Történet és kiadványjegyzék I. 1755–1852.*, MIZERA, T., NAGY, A., VERÓK, A., Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, Budapest–Eger 2017, 37–54.

⁴ MIZERA, T., NAGY, A., VERÓK, A., *A könyvkiadó egri Liceum. Történet és kiadványjegyzék I–II. 1755–1949.* Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, Budapest–Eger 2017.

⁵ NAGY, A., *A könyvkiadó egri Liceum tevékenysége* 49.

⁶ Franz Anton Royer 1758-ban átadta a nyomdát a sógorának, Karl Josef Bauernek.

⁷ Kiss, P., *Az egri egyházi (liceumi) nyomdaüzem első félévszázadának története* 215–216.

igényeit segítse mérsékelni, ezzel együtt pedig, hogy a püspöki székváros a régió szellemi központjává emelkedhessen. A nyomda egészen új lehetőséget teremtett a város művelődése számára, hiszen a helyi szerzők könnyebben juthattak publikációs lehetőséghez. Ez egyszerre segítette az egyházmegye kulturális fejlődését, valamint az iskola diákjai és tanárai szakmai ismereteinek elmélyítését – vele együtt pedig az egyéni karrierút kibontakozását. Már a nyomda alapítását közvetlenül megelőző évben lezajlott egri felsőoktatás újjászervezésének is kiemelt célja volt az, hogy benne az Egri Egyházmegye papjai oktassanak. Ennek pedig – egyebek mellett – éppen az is indoka volt, hogy mélyebb tárgyi tudásra tegyenek szert.⁸ A Püspöki Iskola 1754-es megnyitőbeszédében ki is emelte Barkóczy püspök, hogy „alig található ugyanis az emberi dolgok között olyasmi, amely alkalmasabb volna a név elismertségének kiváltására, mint az elmélyült tudás és tanulás”.⁹

A nyomdának az oktatásban betöltött célja volt az is, hogy a vásárlás útján nehezen beszerezhető, nagyobb példányszámot igénylő könyvek, tankönyvek is rendelkezésre álljanak. Éppen ezért a helyi szerzők munkáin kívül jelentős számban publikálták a tekintélyesebb klasszikus, keresztény és humanista szerzők munkáit is.¹⁰

Barkóczy püspök egyetemalapítási gondolatát Eszterházy püspök fejlesztette tovább, és ő valósította meg ennek feltételeit. Ezek között említhető meg Magyarország első, kifejezetten az egyetemi oktatás számára emelt épületének a létrehozása. Az épületben az oktatás 1774-ben vette kezdetét, és ezzel együtt került a nyomda is a Líceum földszintjén, három helyiségben elhelyezésre.¹¹ A püspöki iskola – a bécsi udvar politikája miatt – 1777-ben csupán a líceumi rangot kapta meg, és ezt követően kezdett egyre inkább elterjedni a Líceumi Nyomda elnevezés is.

A nyomda – a líceumi iskolák háttérintézményeként – szükségszerűen összefügg a támogatandó képzés szintjével is. Éppen ezért érdemes megvizsgálni a nyomda kiadványainak

⁸ Barkóczy püspök a bécsi egyetem mintájára szervezte újjá az egri felsőoktatást. A teológiai, a jogi és a bölcséleti képzést összevonta, és 1754-ben megalapította az Egri Püspöki Iskolát (*Scholae Episcopalis Agriensis*). Ezt az intézményt szánta a hosszabb távon tervezett egri egyetemalapításának bázisaként. Az átalakításról bővebben: BOZSIK, P., *Az egri papnevelés története a XVIII. században 1780-ig*. Érseki Lyceumi Könyvnyomda, Eger 1910. 93–116. Az egri felsőoktatás történetéről legfrissebben: BARTÓK, B. – MAKAI, J. – NAGY, A., *Az egyetemi tervek-től az egyetemmé válásig. A Líceumhoz kötődő egri oktatás története*, Líceum Kiadó, Eger 2019.

⁹ „... vix enim in humanis reperitur aliquid, ad insigne Nominis famam parandam, solida scientia, et eruditione aptius.” Lásd: BARKÓCZY F., *Sermo excellentissimi illustrissimi ... domini Francisci e comitibus Barkoczy de Szala, perpetui in Pálóc, episcopi Agriensis, ... quem ad frequentem suae dioecesis clerum habuit in Cathedrali sua Ecclesia Agriensi non. Nov. MDCCLIV*. Typis Leopoldi Francisci Landerer, Budae 1754. 13.

¹⁰ Szükséges megemlíteni ezen célok mellett azt is, hogy Barkóczy püspök számára elfogadhatatlan volt, hogy a kassai nyomdában a jezsuiták püspöki cenzúra nélkül adtak ki olyan teológiai munkákat, amelyeknek az ellenőrzési joga őt illette volna meg. Vö.: V. ECSEDY, J., *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800* 189.

¹¹ A nyomda először a mai Trinitárius és Törvényház utca sarkán levő épületben került elhelyezésre, majd 1758 és 1774 között a Foglarianum épületében működött.

alakulását.¹² A Püspöki Nyomda időszakában (1755–1804) széles körű műfaji megoszlásról beszélhetünk, amely valódi egyetemi szintű oktatást tükröz – a püspöki szándéknak megfelelően. A legújabb kutatások eredményeként a 18. század végéig 1014 egri nyomtatvány közreadásáról van tudomásunk.¹³ Ezek körében találunk katolikus hitvédelemmel kapcsolatos műveket, a keresztény sztoicizmust népszerűsítő traktátusokat, teológiai ájtatossági műveket, laicizáló erkölcsstanokat, történelmi és filozófiai munkákat, jogi és orvosi szakkönyveket, mezőgazdasági munkákat, disszertációkat és *liber gradualisokat*¹⁴ is. Emellett az egyházmegyei adminisztrációt és a város kulturális életét is elősegítette a nyomda, hiszen egyházmegyei körleveleket, valamint latin, német és magyar nyelvű költészeti alkotásokat is nagy számban találunk a nyomda kiadványai között (amely némi kivétellel üdvözlő és búcsúztató vers). Összességében tehát egy magas színvonalon működő, vaskos és igényes kiállítású könyveket készítő könyvnyomdát látunk, amely a 18. század második felének egyik legkiválóbban vezetett műhelyeként vonult be a művelődéstörténeti szakirodalomba.¹⁵

A 19 és a 20. században már több eltérő képzési szinten működő iskola volt jelen a Líceumban – elemitől a felsőfokú képzésig. Tegyük hozzá, hogy ezeket már a korábbiakhoz képest megváltozott politikai, gazdasági és társadalmi körülmények között kellett működtetni. Éppen ezért profiljában is kiszélesedő nyomdát figyelhetünk meg a kiadványai alapján. Az oktatói és tudományos munkák, valamint az egyházi adminisztráció emlékei továbbra is jelen maradtak (bár kisebb léptékben, mint korábban), ugyanakkor a város kulturális életére vonatkozó írások száma fokozatosan dominánssá vált.

Az Egri Egyházmegyének az 1804-ben történő érseki rangemelése a kiadványok impresszumában is jól követhető: a „püspöki” jelzőt felváltja az „érseki” megnevezés. A kezdeti években még jelentősebb változás nem figyelhető meg a nyomdatevékenységet illetően. Csupán Fischer István egri érseksége (1807–1822) idejére tehető a nyomda nyelvi és tematikai változásának kezdete. A vaskosabb, jelentősebb tudományos művek ritkábban jelennek meg, míg a közösségi emlékezés korabeli formáját kifejező alkalmi nyomtatványok száma növekedni kezdett – amely a század során az egyre erősödő magyarnyelvűséggel is együtt járt. A nyomda kezdetétől a legnagyobb számot produkáló, vizsgákhoz kapcsolódó

¹² Részleteiben lásd: NAGY, A., *A könyvkiadó egri Líceum tevékenysége 37–54.*

¹³ Korábban közel 800-ra becsülte az egri kiadványtermet a könyvtörténeti szakirodalom. Vö.: V. ECSÉDY, J., *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézsajtó korában 1473–1800.* 191.; MIZERA, T., NAGY, A., VERÓK, A., *A könyvkiadó egri Líceum. Történet és kiadványjegyzék I. 1755–1852.* Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, Budapest–Eger 2017, 73–309.

¹⁴ A 17–18. században liber gradualisnak nevezték azt a néhány oldalas nyomtatványtípust, amely a tudományos fokozatok elérésére írt állításokat (téziseket) tartalmazta. A téziseket általában hozzákötötték egy olyan könyvhöz, amely vagy már megjelent – esetenként közös címlappal újra közreadták –, vagy kolligátumként, azaz egy kötetben, de önálló műként a tézissel együtt hoztak forgalomba.

¹⁵ V. ECSÉDY, J., *Az egri püspöki líceumi nyomda*, in *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. II.*, főszerk. KÖSZEGHY, P., Balassi, Budapest 2004, 281.

tézisfüzetek nyomtatása pedig a század derekára teljesen megszűnik, ami az oktatás korábbi hagyományainak megváltozását jelzi. A korszakhatár a század közepén technikailag is meghúzható: a korábbi kézisajtót 1853-ban felváltotta a gyorsajtó, amivel már egyszerűbben lehetett nagyobb példányszámot elérni.

A 19. század második felében látni jelentősebben bővülni a kiadványok tematikai összetételét: tan-, illetve jogi szakkönyvek, érseki körlevelek, történelmi regények és költemények, énekeskönyvek, katekizmusok, törvénycikkek, rendszabályok, egyházmegyei tanácskozások emlékei és (legnagyobb számban) alkalmi nyomtatványok – főleg egyházi beszédek, ünnepi megemlékezések, névnap köszöntések és halotti búcsúztatók – jelentek meg. Mindez a nyomda újabb fölemelkedési időszakát jelentette, mind a példányszám, mind a kiadványok jelentőségét tekintve is. A század végére pedig – a célzott kutatómunkának köszönhetően – a korábbi becslésektől eltérően 20%-kal több, mintegy 2149 nyomdatermékkel növekedett a nyomda kiadványainak a száma.¹⁶

A 20. század első fele a kiadványszámok tekintetében a szélsőséges ingadozások időszakaként jelenik meg. Az első világháború előtt – Samassa József (1828–1912) 39 évig tartó érseksége idején – érte el a legmagasabb átlagos kiadványszámot (40 db) a nyomda (korábban az éves kiadványtermés átlagosan 20-30 között mozgott).¹⁷ A háborút követően a nyomdának az 1949-es államosításáig már az évi 10 kiadványt is alig tudta produkálni.¹⁸

A 20. században megjelent kiadványok tematikai összetételében viszont már egyre nagyobb számban találunk helytörténeti, természettudományos, visszaemlékező, elemző, statisztikai, illetve az aktuális városi eseményekről beszámoló írásokat. Ezek mellett külön említésre méltó az a meglepően sok (több mint 70 db) orvosi, biológiai mű, amely 1907 és 1913 között volt jelen a nyomdában. Már a 19. század közepétől alacsony a latin nyelvű kiadványok reprezentációja, amely változatlan maradt egészen a nyomda fennállásának utolsó néhány évéig, amikor teljesen megszűntek.¹⁹ Emellett az utolsó évtizedekben megjelent munkák mindegyike érdekes lehet az utókor számára, hiszen újra előkerülnek a mezőgazdasági munkák, egyházi énekeskönyvek, színjátékok, szabályrendeletek, megemlékezések, mindenekelőtt pedig a keresztényi értékeket hirdető lelkeségi művek. Összegzően megállapíthatjuk, hogy a 20. században megjelent kiadványok száma 768 db, amelyek jelentős része, 93%-a magyar (712 mű), 6%-a latin (49 mű) és 1%-a német (7 mű) nyelvű nyomtatvány.

¹⁶ A korábbi szakirodalomban a Líceumi Nyomda 19. századi kiadványainak a számát 1750 körülire becsülték. Vö.: LÖFFLER, E., *Az egri Főegyházmegyei Könyvtár*; Érseki Vagyongazdálkodási Központ, Eger 2012, 41.

¹⁷ Továbbá a legtöbb kiadvány is Samassa József érseksége idején jelent meg, 1910-ben, 54 nyomtatvánnyal.

¹⁸ Ezek közül kiemelkednek az 1928–1930 közötti évek, illetve az 1942-es és az 1943-as év, amikor megközelítette a 20-at az éves kiadványtermés.

¹⁹ Itt említhető meg az utolsó német nyelvű könyv is, ami 1915-ben jelent meg: BOZSIK, P., *Spaziergänge in Eger*, Lyc.–Buchdr., Eger 1915.

A kiadványok megoszlása mellett arról is meg kell emlékeznünk, hogy a Püspöki és Érseki Líceumi Nyomdára könyvkiadóként is tekintenünk kell, azaz nemcsak a művek technikai előállításáról kellett gondoskodnia, hanem többek között a leendő szerzőkről, a felmerülő fordításokról, a pénzügyi kalkulációkról, illetve a terjesztésről is.

Összességében elmondhatjuk, hogy a nyomdát útjára indító egri püspökök elérték a céljukat, csakugyan megteremtődött a régió lelki és szellemi centruma Egerben. A könyvcímek jelentős kulturális élet nyomairól tanúskodnak, amelyek által valóban formálódhatott az Egri Egyházmegyében olvasni tudó polgárok világképe, nem mellékesen pedig a tanuló ifjúságnak is tudott publikációs lehetőséget biztosítani a nyomda.

*Az egri Líceum állami fenntartású korszakának
könyvkiadása (1949–2021)*

Ha a 20. század második felének felsőoktatási könyvkiadásáról, valamint ezen időszak líceumi nyomdászatáról kívánunk képet alkotni, akkor ma még nem támaszkodhatunk átfogó szakirodalmi elemzésekre. Az 1948-ban szovjet mintára megalapított debreceni pedagógiai főiskola 1949-ben költözött be az egri Líceumba.²⁰ Az így létrejövő Egri Pedagógiai Főiskolán 1955-ben indult el a tudományos könyvkiadás²¹ – bár az intézmény oktatói köre természetesen már előtte is végzett kutatási tevékenységet.²² A főiskolához kötődő könyvek előállítása ekkoriban még külső nyomdahelyeken készült. Az előállításukat a Heves megyei Nyomda Vállalat üzemében, Miskolcon a Borsod megyei Nyomdaipari Vállalat műhelyében, illetve a Révai Nyomda Egri Gyáregységén végezték.

A líceumi nyomdászatra utaló „sokszorosítók”-ról először az 1973–1974-es tanévet összefoglaló évkönyvben olvashatunk,²³ majd ezt követően minden évben említést tesznek róluk az intézmény évkönyveinek névtárában. Az 1978–79-es tanévben pedig már a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola házi nyomdájára találunk hivatkozást a tanév évkönyvének impresszumában, ahol az ekkoriban népszerű rotaprint eljárással készültek a kiadványok.²⁴

²⁰ Az egri főiskola történetéről bővebben: MAKAI, J., *A pedagógiai főiskolától az egyetemig (1948–2016)*, in *Egyetemi tervektől az egyetemmé válásig. A Líceumhoz kötődő egri oktatás története*, Líceum Kiadó, Eger 2019, 111–161.

²¹ Évenként megjelenő tanulmánykötetek formájában. Vö.: *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Tom I.* = *Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve I.*, szerk. BAKOS, J., Eger, 1955.

²² Vö.: LUKÁCS D., *Az Egri Pedagógiai Főiskola tanárainak szakirodalmi munkássága. Bibliográfia* in *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Tom IV.* szerk. BAKOS, J., Eger 1958, 607–637.

²³ SZŐKEFALVI-NAGY, Z. [et al.], *Az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola évkönyve 1973–1974.* Eger [1974], 43.

²⁴ A rotaprint eljárás során kis példányszámban, alumíniumlemez segítségével végezték a sokszorosítást, ofszet eljárással.

A rendszerváltásig többnyire az évenként megjelenő Acta-sorozat jelentette az intézmény tudományos könyvtermését.²⁵ Ennek elsődleges célja a főiskola oktatói gárdája tudományos munkájának reprezentálása volt. Már a kezdeti években is lapszámonként 20-30 közötti (tematikájában vegyes összetételű) szaktanulmányt tartalmazott a folyóirat – ami évről évre gyarapodott. Az 1984-es kiadványban már több mint 60 tudományos közlemény került egy kötetben publikálásra. Ekkorra érte el a főiskola tudományos teljesítménye azt a szintet, hogy a következő, 1987-ben kiadott lapszámot már önálló szakterületi szekciók keretében folytathatta (és teszi ezt mindmáig).²⁶

Az egri főiskola 1990 július 1-jén vette fel Eszterházy Károly püspök nevét. Ettől az évtől kezdődően a Líceumban előállított kiadványokon már az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola (házi) nyomdájára történik hivatkozás.²⁷ Innentől kezdve jegyzetkiadással is egyre aktívabban kezdett foglalkozni az intézmény. Minőségi ugrást azonban az jelentett a főiskolai könyvkiadás történetében, amikor az intézmény szenátusa 1996-ban Líceum Kiadó néven megalapította a saját könyvkiadóját.²⁸ Ettől kezdődően szervezett keretek között tudta végezni – a felsőoktatási könyvkiadók profiljának megfelelően – az intézményben folyó oktatási és kutatási eredmények reprezentálását. A kiadó feladata lett az egyetemi jegyzetek és tankönyvek előállítás, konferenciakiadványok, tudományos közlemények, hallgatók által készült kiemelkedő tudományos és művészeti alkotások, illetve egyéb, kulturális értékű művek megjelentetése és terjesztése.²⁹ A kiadó másik fő tevékenysége a hallgatók jegyzetellátásának megszervezése volt, más kiadók által megjelentetett könyvek, jegyzetek bekapcsolása a főiskolai képzésbe. Ez a tanszékek igénye, valamint a jegyzetbolti készletek folyamatos figyelése alapján történt.³⁰

A Líceum Kiadó kiadványait a fennállásának első évtizedében már nem a főiskola „házi nyomdája”, hanem külső vállalkozók állították elő – részben a Líceum falai között. A helyzet 2008-ban változott meg, amikor a főiskola digitális nyomdát hozott létre az intézmény

²⁵ Bár külön sorozatot alapítottak „Az Egri Pedagógiai Főiskola füzetei”, illetve „Az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola tudományos füzetei” néven, ezek valójában az intézmény Acta-sorozatában megjelenő szakkikkek különnyomatai voltak.

²⁶ Az intézmény Acta-folyóiratcsaládjának a korszakai: „Acta Academiae Pedagogicae Agriensis” (I. sorozat 1955–1962); „Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Nova series” (II. sorozat 1963–2008); „Acta Academiae Agriensis. Nova series” (III. sorozat 2009–2017); „Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae” (IV. sorozat (2018–)).

²⁷ Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Nova series = Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Új sorozat. Germanistische Studien, Tom. XX (1990)

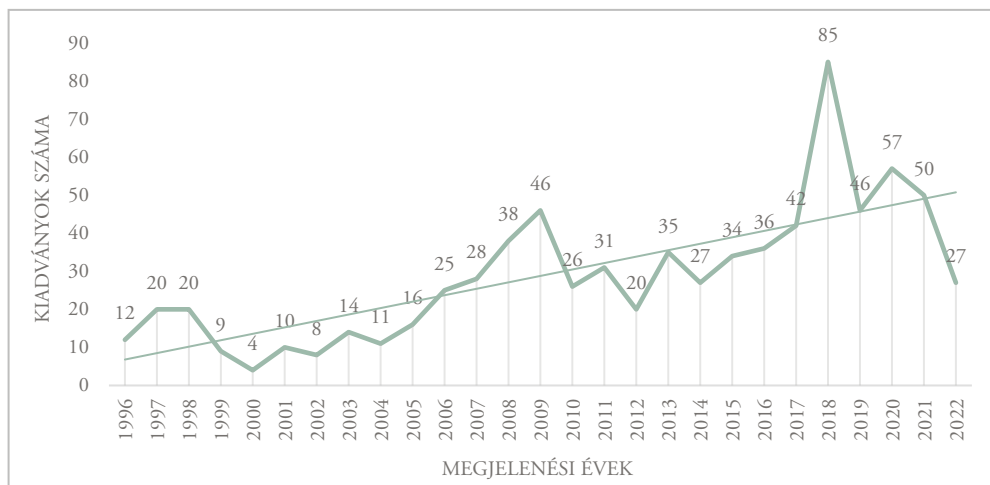
²⁸ Vö. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadója szabályzata 1. § (2): <https://uni-eszterhazy.hu/api/media/file/1ec6475d37db2dd64fb424d0868b84c7935863ea> – utolsó letöltés: 2023. június 2.

²⁹ A későbbiekben a digitális kiadványok gondozásával is bővült a kiadó tevékenységi területe.

³⁰ HAUSER, Z. – ZÁM, É., *Fordulat és átalakulás a felsőoktatásban (1991–2000)*, in *Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013.*, szerk. PETERCSÁK, T., Líceum Kiadó, Eger 2013, 408.

Informatikai Szolgáltató Centrumának (ISC) új szolgáltatásaként. Ettől kezdve a nyomdai előállítás gyorsabban és anyagilag is kezdvezőbbben tudott működni.

Ha a kiadóban megjelenő művek éves szerinti megoszlását kívánjuk megfigyelni, akkor az alábbi diagram rajzolható föl. Ezen jól megfigyelhető a kiadványok megjelenésének hullámzó tendenciája, illetve az éves kiadványszámok szépen emelkedő trendvonala is.

1. ábra: A Líceum Kiadó kiadványainak megjelenési évek szerinti megoszlása (saját szerkesztés)

Az ábrán látható, hogy a kezdeti évek után visszaesés tapasztalható. Ehhez annyi magyarázatot hozzá kell fűzni, hogy ezekben az években elsősorban hallgatói jegyzetek előállításával foglalkozott a kiadó, és ezeket rendszeresen, szemeszterenként nagy példányszámban újra elő kellett állítani. A jegyzetkből készült rendszeres utánnymásokat a diagram tehát nem tükrözi – csupán ha újabb (bővebb, átdolgozott, javított stb.) kiadása készült el az adott műnek. Látható, hogy a nagy forgalmú jegyzetek elkészülte után a 2000-es évek elején új könyvcímekkel csak lassan építkezik a kiadó.

Kiugróan magas éves kiadványszámot a 2008–2009-es éveknél, valamint 2018-ban látunk. Az előbbinek részben magyarázata a digitális nyomda elindulása a főiskolán. Ezenkívül az intézmény tudományos teljesítménye is fokozatosan fejlődött. 2006-ban új sorozat megalapítására került sor „Pandora könyvek” néven, aminek kiemelt célja a karon folyó tudományos munkák közzététele mellett elősegíteni a doktori és a habilitációs szándékokat, illetve az új kutatási eredmények beépülését a tanítási folyamatokba.³¹ A sorozat megindítását követően több egyéni tudományos munka egyszerre, 2008–2009-ben kerül megjelentetésre. Az emelkedő tendenciát magyarázza az is, hogy a főiskola intézetei és

³¹ 2023-ban jelent meg a sorozat 43. kötete.

tanszékei által működtetett Acta-sorozatok is egyszerre kezdenek megjelenni (és állnak át évenkénti megjelenésre). 2010-ben megalakult a Történelemtudományi, 2012-ben pedig a Neveléstudományi Doktori Iskola, amelyek új kötetekkel, könyvsorozatok indításával tovább emelték a kiadó tudományos könyvtermését. Részben a kiadói adatok is tükrözik tehát azt a döntést, hogy 2016. július 1-jével az egri főiskola egyetemi rangot kaphatott. Az új intézmény a gyöngyösi főiskolával való összeolvadással jött létre, amelyhez ezzel egyidejűleg csatlakozott a Jászberényi, illetve – már 2013-ban – a sárospataki Comenius Kar is. A strukturális bővítés szintén tovább fokozta a Líceum Kiadó produktumainak a számát, hiszen a létrejövő campusokon is szükség volt kiadói munkára.

A 2018-as év mind ez idáig a legjelentősebb kiadványszámot produkáló éve a kiadónak. Ennek részben a korábban említett folyamatok összeérése az oka, részben pedig a 2017-ben elindult Komplex Alapprogram kiadványainak köszönhető, amelynek java része ekkor került közreadásra (45 kiadvány). Ezenkívül bővült az intézményhez kötődő kutatócsoportok és pályázatok száma, amelyek mind hozzájárultak a tudományos könyvtermés számának emeléséhez.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadója

Ahogy már a bevezetőben is utaltam rá, a 2021-es évnek történelmi léptékben is jegyzett eseménye az, hogy az egyetem az Egri Főegyházmegye fenntartása alá került. Ezzel a kiadó a tevékenységét az egyetem mint belső egyházi jogi személy neve alatt végzi – hasonlóan ahhoz, ahogy mintegy két évszázadon át is végezte. Az egyetemalapítási szándékot és a nyomdát elsőként megfogalmazó Barkóczy püspök, illetve az egyetem megalapítójaként tisztelt Eszterházy püspök szándéka ekképpen teljesült. A líceumi oktatás háttérintézményeként működő könyvkiadás pedig a közel 250 éves líceumi oktatói-kutatói folyamatot végigkísérte. A kiadványok mennyisége és minősége pedig szükségképpen tükrözi az intézményben folyó oktatás és a tudományos munka színvonalát is.

Napjainkban egyre többet hallani a tudományos teljesítménymérésről. E területen egyre komolyabb szerephez fognak majd jutni a könyvkiadók. Egyfelől tudományos könyvkiadóként meghatározott keretek között végzi a tevékenységét, ami önmagában is egyfajta minőségi garanciát jelent.³² Másfelől a különböző könyvkiadói pályázatokon való elinduláshoz is többéves, folyamatos kiadói működést kell tudni felmutatnia a kiadóknak – ami szintén

³² A kiadó tevékenységét az egyetem Szervezeti és Működési Rendje szabályozza. Vö.: *Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat I. kötet*, 67. §: <https://uni-eszterhazy.hu/api/media/file/b72ea4f3961fc08f468151bf89a6b347ab8c3c15> – utolsó letöltés: 2023. június 10. A kiadási folyamatról bővebben: *Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadója szabályzata* 5. §: <https://uni-eszterhazy.hu/api/media/file/1ec6475d37db2dd64fb424d0868b84c7935863ea> – utolsó letöltés: 2023. június 10.

a megjelenő művek minőségi színvonalát hivatott biztosítani. A tudományos teljesítmény elismerését jelzi továbbá az MTA szakterületi bizottságai által jegyzett folyóiratok listájára való felkerülés, valamint a nemzetközi folyóirat-adatbázisok indexálásainak elérése is.³³ Bár ez utóbbiak elsősorban az adott szakfolyóiratnak a szerkesztői minőségétől függenek, a lapokat közreadó kiadók biztosítják a szükséges technikai háttérrel hozzá.³⁴

A Líceum Kiadónak felsőoktatási könyvkiadóként ma elsődleges célja az egyetemhez kapcsolódó oktatói-kutatói és hallgatói munkát prezentálni, az intézmény tudományos teljesítményét fejleszteni, valamint az egyetem intézetei és tanszékei által kijánlott képzési palettájához kapcsolódó (szakmai) kiadványokat közreadni. Ahogy azonban a líceumi iskolák tudományos és társadalmi igényei, valamint a gazdasági lehetőségei változtak az elmúlt évszázadok során, láthattuk, hogy változott a könyvkiadói profil is. A kiadói alapfeladatok ellátása mellett tehát újra felmerül a kiadványok tematikai összetétele szélesítésének kérdése, amivel újra formálhatja a város és a régió, illetve az egyházmegyéhez kapcsolódó intézmények papjainak, tanárainak, diákjainak és egyéb kollektíváinak olvasottságát.

Nem előzmények nélküli a Líceum Kiadó kiadványpalettájának a szélesebb olvasóközönséggel való megismertetése. A Líceum és a város jeles évfordulóihoz kötődő, reprezentatív jellegű kulturális kiadványok nyomai a 2010-es évek elején már megjelentek.³⁵ A szaktudományos munkái mellett az egyetem és az Egri Főegyházmegye fenntartásában működő Esterhazyánium Kutatócsoport több kiadványával is ebbe az irányba tett lépést.³⁶ Hasonlóképpen említhető meg 2020-ban az *Eger ezer éve* című reprezentatív kiadvány.³⁷ Legújabbban pedig a kiadó több jeles partnerintézmény támogatását megnyerve (az Egri Főegyházmegye, Eger MJV Önkormányzata és az Egri Lokálpatrióta Egylet együttműködésével) adta közre a 2022-es Gárdonyi-emlékévhöz kötődő *Az egri vár kultusza* című

³³ A befogadott lapoknak (pl. a nemzetközi szinten jegyzett Scopus vagy a Web of Science adatbázisába való bekerüléséhez) egy összetett és minőségbiztosítási szempontból szigorúan vett követelményrendszernek kell megfelelniük.

³⁴ Tördelői, felelős szerkesztői és lektori munkák elvégzése, szerzői és felhasználói jogok tisztázása, szerződések megkötése, digitális objektumazonosítók (ún. „DOI-számok”), ISSN- és ISBN-számok biztosítása, online folyóiratkezelő platform működtetése, a megjelent művek hitelesített online repozitóriumokba történő feltöltése stb.

³⁵ Lásd pl.: MIKES, K., *Törökországi levelek (hasonmás kiadás)*, Líceum Kiadó, Eger 2011.; MIKES, K., *Törökországi levelek. Az autográf kézirat hasonmás kiadása (tanulmányfuzettel)*, Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézet – Líceum Kiadó, Budapest–Eger 2011.; *Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013.*, szerk. PETERCSÁK, T., Líceum Kiadó, Eger 2013.

³⁶ A kutatócsoport 2017-ben indította el „Líceumi szellemiség” címmel a kultúrtörténeti sorozatát, amelyben az egri Líceumhoz, az egri felsőoktatáshoz, valamint az egri főpapokhoz kapcsolódó, kevésbé ismert kulturális értékeket közvetíti a szélesebb olvasóközönség felé. Emellett két reprezentatív kötetük is közreadásra került: *Esterházy egyeteme. Az egri Líceum képes albuma*, szerk. NAGY, A. Líceum Kiadó, Eger 2017.; BARTÓK, B. – MAKAL, J. – NAGY, A., *Az egyetemi tervektől az egyetemmé válásig. A Líceumhoz kötődő egri oktatás története*, Líceum Kiadó, Eger 2019.

³⁷ *Eger ezer éve, szerk. KRISTÓF I. – BEREZ A.*, Líceum Kiadó, Eger 2020.

reprezentatív kiadványt.³⁸ Ugyanebben az évben jelent meg Pyrker János László születése 250. évfordulójának emlékére közreadott anekdotakötet is.³⁹

A 2021-ben lezajlott fenntartóváltás további lehetőségeket nyit meg a Líceum Kiadó profiljának szélesítésében. A tudományos könyvkiadás kiegészülhet (újra) teológiai munkákkal, valamint a város és az egyházmegye történetéhez kapcsolódó irodalmi, történeti, illetve lelkeségi irodalommal. Ezzel a líceumi nyomdászatnak közel negyedévezredes öröksége pedig tovább bővíthető.

³⁸ PETERCSÁK, T., *Az egri vár kultusza*, Líceum Kiadó, Eger 2022.

³⁹ MAURER, M. P., *A Pátriárka. Pyrker János László egri pátriárka-éresek életének kalandos eseményei. 100 anekdota*, Líceum Kiadó, Eger 2022.